

AZ

ISKOLAKERET.

ANÉPISKOLAI TANÜGY REFORMIÁT CZÉLZŐ HAVIKÖZLÖNY.

Megjelenik havonként egy-
szer 1—2 ivnyi tartalommal.

Szerkeszti és kiadja:

Előfizetési ára egész évre
1 frt 20 kr., félévre 65 kr.A szellemi részt illető köz-
lemények Arad, Ádám-utcza
6. sz. a. címzendők.

Horváth József.

Előfizetések szintén a
szerkesztőségbe cím-
zendők.

A megyei iskolakert.

A kormány sok rendeletet bocsátott ki az iskolakeretek szervezése érdekében; de eddig oly csekély eredményt ért el, hogy alig érdemes arról szólni. Meggyőződésünk szerint azért volt hiábavaló minden eddigi törekvés, mert nem találták el a nép ízét. A mi népünk — tapasztalásból állítva — nem idegenkedik az ujitásoktól; csak legyenek azok az ujitások olyanok, melyek a nép baján gyorsan és alaposan segítenek.

Nálunk eddig nem létezett a tulajdonképeni iskolakert fogalma; mert ahány intézkedés csak tétetett, mindenben csak »faiskola« volt említve. Pedig úgy látszik, ha az alföldi pusztaságokon végig tekintünk, hogy a magyar embernek talán nincs is vérében a fát kedvelni. Tudva azt, hogy ha népünknek a »faiskola« száraz eledel, akkor szükséges, ha akarjuk, hogy ezen száraz eledelt megemészsze, azt saját íze szerinti zsirral elkészíteni.

Népünk ezer év óta gabnatermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozik; azért ezen megszokott és a természet által kijelölt foglalkozásából mit sem fog engedni, hogy az előtte problematikus hasznot ígérkező pomológiával elvonja idejét a rendes foglalkozásától.

Azért tehát, ha czélt akarunk érni, okvetlenül olyat kell népünknek nyújtani, a mi az ő foglalkozását kiegészíti, tehát olyat, a mi földmívelési és állattenyésztési törekvéseit előmozdítja. Ez pedig nem lehet egyéb, mint megismertetni vele azokat a vivmányokat, melyeket a tudomány és a gyakorlat a gazdaszat terén létre hozott. Evvel együtt megéri a népben aztán a gyümölcsészet iránti hajlam is.

Hogy népünk az ujitásoktól nem irtózik, tanusítja azon körülmény is, hogy midőn egy néhány új fajú takarmánynövényt kísérletképen a községekben ajánlottam, a földmívelők nemzetiség nélkül lelkesültek ajánlatomért és meghozatták a megjelölt magvakat — s el is vetették és elültették azokat.

De úgy látszik, hogy hazánkban a megbizhatóságon valami átok ül, a mely minden igazi törekvés elé gátot vet. A magvakat drága pénzen meghozattuk Frommer Hermann magkereskedéséből; de daczára annak, hogy a földet kellőleg megműveltük, némelyik éppenséggel nem kelt ki, más pedig csak nagyon gyéren. Ezen körülmény lelohasztja vagy éppen meg is semmisíti a népben a javítások iránti bizalmat és a jóakaratu törekvésnek idő előtt sirját megássa.

Mindezeknél fogva és a legvitálisabb érdekeinket szem előtt tartva, nagyon szükséges, hogy megyénk székhelyén alakittassék egy terjedelmes és az igényeknek minden tekintetben megfelelő minta-iskolakert. Ebben az iskolakertben kiváló gondot kellene fordítani a magtermelésre és a nemes fák szaporítására és osztályozására, nemkülönben a feldolgozandó fanemek, melyek az erdőpusztítások és helytelen erdészeti gazdálkodás folytán nemsokára elfogynak, kijelölése és szaporítására. — Szükséges volna az ilyen nagyobb terjedelmű minta-iskolakert azért is, hogy a megyebeli tanítók ottan időről-időre oly tanításokat és kézügyességi gyakorlatokat nyerjenek, melyeket saját községükben nem sajátíthatnak el.

Az ilyen mintatelep Aradmegyének éppenséggel semmi

áldozatába, csupán egy pár sornyi határozatába kerülne. Mert a megyének van erre nézve igen alkalmas területe, melyet csekély bérért árendába szokott kiadni.

Hogyha a megye ezen területet átengedné kertészeti művelésre és azt a szervezendő megyei iskolakert felügyelőség rendelkezésére bocsátaná, s abban egy ügyes, fiatal kertészt alkalmazna, úgy többszöri hasznot vehetne ebből a területből. Mint közvetlen haszon lesz felmutatható azon bevétel, melyet abban egy szakszerűen cultivált növényzetért magvakért és facsemetékért bevesz, s melyből bőven fedezheti a mostan befolyó haszonbért, a kertész fizetését és a napszámosok bérét; közvetett haszon pedig az lesz, hogy a megye közönsége a legmegbízhatóbb kutforrásból nyeri a magvakat, a facsemetéket és az oltó galyakat; végre a megyei tanítók intellectualiter emelkedni fognak, ahányszor csak látják és tapasztalják, hogy miként kell tulajdonképen az iskolakertet berendezni.

S nekünk alapos reményünk van, hogy a megyei gazd. egyesület és az érdeklődő megyét intéző urak ezen eszmét, mint nélkülözhetetlen szükséget felkarolják és annak minél előbbi keresztülvitelét sürgetni fogják.

Horváth József.

Meritsünk egyet mást az életből,

vagy :

A néptanító mint philanthrop és minta-gazda.

(Folytatás.)

Tény az, hogy a társadalmat a leghiresebb moralisták, aesthetikusok, nemzetgazdászok és tudja az ég még kicsodák saját tanaik szerint nem fogják nagyon gyorsan reformálni: de igenis, reformálni fogják azt a tanítók — és pedig aránylag igen rövid idő alatt — ha a népet oly harmonikus nevelés-tanításban részesítik, mely a létért való küzdelemben a győzelmet a nép és saját magunk részére biztosítja.

De a mai népiskolai nevelés-tanítás — fájdalom — nem az a népnevelés-tanítás, a mely két keze munkája után élő népet ké-

pes volna szellemi életét és kezügységét illetőleg oly színvonalra emelni, melyen az élet veszélyei és fáradoimai könnyebb módon leküzdhetők. Az embernek, kiváltkép a természet és a társadalmi élet titkait kevésbé ismerőnek, ezer meg ezerféle ellenséges hatással kell küzdenie. S a köznapi élet ezen hydrafejű bajainak és fáradoimainak sulya alatt már a gyermekek is szenvednek és görnyednek, s melyeknek sulya számtalan esetben még a születendőnek is szellemi képességeire és testi épségére kihat.

Hogy többet ne említsünk, felhozzuk csak azon borzasztó betegség elterjedését, melyet az állandó hadseregnél, a vándorlás közben, a nagyobb városokban szokás örökölni, s melyeket az inficiált egyének a legrejtettebb hegyi falucskákba is elhurczolnak, minek folytán a nép között hihetetlen gyorsasággal rombol s melynek ólomszerű nyomait minden lépten-nyomon a gyermekek testén és lelkén észlelhetni lehet.

Ezen ezerféle alakban nyilvánuló betegség szörnyű ellenség gyanánt lép fel az ember szellemi élete ellen; ez azon Molock, mely nemzeti, anyagi, szellemi és kedélyi haladásunk előre törekvőségébe oly roppant visszatartó erővel kapaszkodik, s mely az epidemiák részére az ezerfelé elágazó utakat egyengeti. — Nagyon szépen mondja egy angol orvos: » . . . a mi beteges erkölcsiség által vezérelt korunkban, ezen elhanyagolt, sőt gyakran megvetett és kikerült áldozatok ügyét megragadni és illő erélylyel harczolni a pusztító elem ellen, mely a társadalom legalsóbb rétegétől a legfelsőbbig rombolólag terjed, úgy hogy alig van egy család, alig egyén, kik ne volnának általa beszenyezve? A szépítő moralisták egyike sem akar e tárgygyal foglalkozni és ha teszik, csak azért történik, hogy a szegény tűrőknek szenvedését és megalázását tiszszer növelje. Semmi sem tétetik a társadalom által, semmi egy egyetlen emberszerető szívtől, hogy e rettentő bajt legkevésbé megóvják és így egy felszámíthatlan tömeg nyomorultság marad köztünk hátra. Éppen azért, mivel mások ezen nemi betegségek áldozatait elhanyagolják, kinevetik, vagy azokat nekik szemükre vetik, különösen ha szegények és barátok nélkül állanak és keserű szenvedésük hangja néma. Minden nemes lélekben kétszeres tiszteletet és rokonszenvet kellene nekik kelteni . . . Ha ezen betegségeket beszüntetnők, sok borzasztó baj gyökerét gyomlálnók ki, melyek az emberiséget gyötrik és melynek forrását azok képezik. Görvély, aszkór, örültség, higanymérgezés, szer és számtalan más bántalom gyakran ezen bajra vihetők vissza. Nem válik-e tehát szent kötelességünké ezen nyomort beszüntetni és csirájában elfojtani?«

Erre azt mondhatná némely szives olvasó, hogy mi köze van a népiskolának, a néptanítónak és különösen az »Iskolakert«-nek

ehhez a szörnyű társadalmi bajhoz? Pedig éppen ennek a három tényezőnek van legtöbb és legalaposabb köze hozzá. Mert, hogy valamely bajt alapjában és teljes horderejében megismerjünk, ahhoz világos elme szükséges, melyet a népiskola mindenkor kimivelhet; a néptanítót pedig így akarjuk bemutatni mint philantropot, a minnek hivatásánál fogva tulajdonképen kell lennie. S mint philantropnak kutatnia kell a társadalom általános bajainak gyökerei és azok tápláló anyaga után, hogy az azokat pusztító szert kitálja. Ezen fáradságos uton fogja őt kalauzolni éles elméje, s működését könnyíteni fogja a phisiologia, psychologia, a nemzetgazdászattan, egyáltalában a társadalmi tudomány, mely magában foglalja a népesség (illetőleg a népesedés), a tevékenység, a termékenység és annak csökkenése, a termelés, a vagyonosodás és a vagyonomosztás törvényeit. Ezek alakulása szerint idomul, egyszersmind a népnevelés-tudomány lényege is. De mint minta-gazda, mily roppant befolyása van a néptanítónak a társadalom gyökerein szopó phyloxerának irthatására mert minél ripáriabb gyökeret tud községe társadalom-kertjében nevelni, annál inkább gyérülni fog az általános társadalmi baj. S minthogy a legtöbb bajnak az alapoka a munka nem szeretésében vagy nem tudásában rejlik; azért tehát az iskolakert azon hely, hol a jövő nemzedéknek meg kell szeretnie és tanulnia az észszerű munkát. S ezzel — úgy hiszem — eléggé kimutattuk, hogy mennyire van az iskolakertnek köze ahhoz, hogy a modern paedegogiának új irányt jelöljön ki.

A néptanító philantropismusa tehát abban nyilvánul, ha működésének minden mozzanatát a nép boldogítására irányítja.

*

De hogyan tüntessük ki a néptanítót mint minta-gazdát, hiszen ahhoz, hogy valaki a minta-gazdaságot bemutassa, szükséges, hogy gazdálkodjék, holott a tanítónak legtöbb esetben vagy nagyon kevés, vagy éppen semmi földje sincsen. S a német közmondás azt tartja: *Wo nichts ist, hat der Kaiser das Recht verloren.* Azért még sem úgy áll a dolog; mert abban az esetben, ha a tanítónak földjei nincsenek, rendelkezésére áll az iskolakert, mely a mi felfogásunk szerint nem csupán a fák szaporítása kedvéért van oda csatolva az iskolához, hanem azért is, hogy kicsinyben mutassa be, hogy miként lehet kisebb parasztbirtokot berendezni, hogy a földmivelés terén feltűnt ujdonságok termelését és kezelési módját feltüntesse és végre, hogy a néptanító jövedelmét szaporítsa. Továbbá áll a tanító rendelkezésére a theoria, mely sok esetben igen termékeny talajra akad.

Minden tantárgynál jóformán lehet kiterjeszkedni a földmivelés rationalis mivélésére, csak tudni kell azt alkalmas helyen beszönni. Mert pl. a történelem tanításánál nem a csaták és a kirá-

lyok egymásutáni következésével fogja a gyermeket kinoszni, hanem azon okokat fogja nekik felderíteni, melyek egyik vagy másik nép elpusztulását okozták. Mi is lehet érdekesebb tudni a földmivelőre nézve a történelemből, mint az, hogy milyen óriási különbség van a mai és a 2640 év előtti itáliai földmivelő között, amint azt lapunk első tárczájában feltüntettük.

(Folyt. köv.)

Mi módon szereltessék fel és kezeltessék az iskolakert ?

(Folyt. és vége.)

Bizonyítsuk be azt, hogy az iskolakertek nem oly helyek, hol a gyermekek csak azért foglalkoztatnak, hogy a tanító kiadását az általuk végzett munkáért járó díjakat takarítsák meg; hanem hogy ottan azon kézügyességi fogásokat és módokat sajátítsák el, melyek által egykor önmagukon jelentékenyen segíthetnek: ott is tudjanak majdan jövedelmet felmutatni, hol az avatatlanok csak kedvetlenséget és ujabbnál újabb terheket vélnek látni.

Ezek volnának azok, miket én az iskolakertek kezelése és felszerelése mellett jóknak és alkalmazhatóknak találok. Ha ilyen szellem vezérel minden tanítót az iskolakertbe növendékeivel, ha őszinte szeretettel ragaszkodik tanítványai leendő boldogabb sorához, s ha mindent félre téve az édes haza boldogsága és üdvé fekszik szívéen: akkor nemsokára megjövend azon kor, mely után oly epedve sóhajtozunk, midőn a még most elhagyott földterületek a kellem kiszámíthatlan pompájában ékeskedő fák s egyéb növények által fognak paradicsommá változni a nép anyagi jólétének s boldogságának előmozdításával; azaz: midőn ott is jövedelem éretik el, hol eddig a haszon a tudatlanság miatt száműzve volt, abból is takarítanak meg a népek, amit eddig csak tehernek tekintettek.

Hány udvar és kert van csak egyetlen kis falucskában is, hol a kopár föld és szemét-domb foglalta el helyét?! Az ország- és községi utak egész bizonytalanságra engedik az utazót. Ezer meg ezer ilyen elhagyott, semmi hasznot nem hajtó terület van még ma is hazánkban. Mily kevés fáradság és kiadás kellene ezeknek hasznot hozóvá tételére?! . . . Igen, de hiányzik egy felvilágosító, a ki a köznépet eme közönyére figyelmeztetve annak beismerésére vezesse s megtanítsa arra, hogy azon földterület, mely eddig haszonvehetetlenül hevert, évek multával mily takaros kis összeggel volna képes házi könyvvitelének »Tartozik« lapját ellensúlyozni. — Azért első sorban iskolakertünk legyen a rend, tisztaság

és czélszerűség mintaképe, hol mindenki megtalálja a magának való okulást és melynek anyaga folytonosan ébren tartja a tudvágyat.

A jó példa a legjobb nevelési eszköz és sok esetben csodadolgokat mivel. A gyermekek a tanító példáján okulnak, tanulnak. ezek után a szülők s végre is ez uton érhető el az, mit a felnőttekkel csak nehezen és lassan érhetnének el.

A törvényhozás és a miniszteri utasítások gondoskodtak arról, hogy minden községben iskolakert legyen; de drákói szigorral kellene követelni az illető hatóságoknak, hogy az iskolakertek kizárólagosan rendeltetése szerint használtassék, hogy a szükséges eszközökkel elláttassék, hogy abban a tanító a tanulókat annyi ideig és annyiszor foglaltassa el, a mennyi idő és a hányszor kell a tárgy kellő és alapos elsajátíthatására. Végre követelni kellene a társadalomnak, hogy a tanítóképzésnél is minél bővebb és minél alaposabb gazdaságtani és természetrajzi ismereteket nyujtsanak, hogy az ifju tanítónemzedék e földmivelési államban a haza természeti viszonyaihoz képest tölthesse be hivatását.

S ha mindezen kérdéseknek eleget tettünk, hátra volna a tanító fáradtságával járó jutalom szoros meghatározása, illetve a természetmények árából bizonyos százalék-mennyiségnek fizetésül átadása.

Ez uton a tanítót is két cél vezérelné mint kötelesség: egyik a szoros hivatali kötelezettség, a másik az anyagi helyzet javítása miáltal az amugy is sovány fizetését gyarapíthatná. E mellé sorakoznék a kertimunka szeretete is, miáltal elérhető az, ami a felnőtteknél csak nagyon nehezen vagy éppen nem érhető el.

Végre, hogy édes hazánk anyagi helyzete mily mérvben emeltetnék azáltal. ha országszerte életbe léptetnék a jelzett iskolakerteket és az azokhoz applikált elemi és egyéb tanítást, azt azáltal is bebizonyíthatjuk, hogy a tenger is csak csöppekből áll.

Szászberek, 1886. novemberben.

Kovács Kázmér,

k. okl. tanító.

A déznai iskolakert.

(Folyt. és vége.)

Alakja, nagysága és főfelosztása teljesen megegyez a föntebiekkel, eltérést csakis az egyes táblák felosztása mutat. Mert itt nem az egyenlő alakok, hanem a szinek összhangzó vegyülete és az alakok szabályossága az, mi a szemet kielégíti és a lélek meglepetését okozza. Azért kertemben ágyasok helyett a legkülönbö-

zőbb alakok, csoportozatok fordulnak elő, úgy hogy annak minden egyes virágját kezeinkkel könnyen érinthetjük. S én itt csakis a legfőbb alakok és csoportozatok bemutatására szoritkozom.

A közepén keresztező két főut, négy egyenoldalu négyszögre osztja kertemet, mely utak minden oldalon és irányban, magas, alacsony és törpe rózsatövekkel vannak szegélyezve. — Az alakok idomitott szalagszerű ágyak, leginkább alacsony növésű kerti virágokkal vannak bevetve, péld. ibolya, árvácska, portuláka, rezedá stb. Belülről közvetlen mellettük, a legkülönbözőbb kis alakok, hasonlevésű virágok, közbe-közbe alacsonyabb, vagy magasabb-növésű cserépvirágokkal van diszítve. Míg a kerítések elfödésére georgina, canna, mályva stb. magas és dúsabb növésű virágokat alkalmazok. Ezek előtt szalmavirág, őszi rózsá, balzamina, szironták stb. mindig a belső ut felé alacsonyodó, s végre szegélyvirágok foglalnak helyet.

A két főut keresztező pontján a kert közepén, a négyszögek csúcsai köré vannak kialakítva, s itt áll a szökőkút medencze szomorú fűzzel, melynek alapzata fűágyat képez.

Hátra vannak még a főidomok a 4 négyszög. — Ezek a diszcsoportozatok alakítására a legalkalmasabbak, melyek mindegyiké bizonyos szimmetria szerint, magastörzsű rózsákkal, itt-ott bokorvirággal beültetve van. E négyszögű alakok közül a két déli (a pataki ut mellett) szőnyeg talapzattal bír, melynek egyikében alakítva a magyar korona, a másikban D . . . vár romjaival. — A két északi (kertfelől) négyszög talapzata alakok szerint, magasabb növésű kerti virágokkal, péld. szekfü, verbéna, petunia, floksz stb. vannak beültetve. S az egyik □ közepén emelt köhalmon a száraz, a másikon a vizet kedvelő tropicus növények csoportja képviseltetik.

Ezzel virágos kertem leírását befejezve, annyit akarok még megjegyezni:

a) Hogy az így alakított virágoskertek igen kevés munkával, s még kevesebb költséggel járnak; mert az ősszel elhullott magvak tavasszal kikelvén, önmaguk alkóttják az ágyakat, csupán csak némi igazítást igényelnek.

b) Hogy az itt felsorolt virág egyedeken kívül még számos példány van képviselve kertemben; de mégis kevés azon 2000-hez képest, mely jelenleg ismertetés és tenyésztés alatt áll. — Azonban nem szükséges a virágok sokasága, mert a színek harmoniája is megteremti azok összegét.

A fent leirt 6 kertecske külön leírásától tisztán kitűnik, hogy az iskolakert terményei közt, a hely szűke miatt, különösen azon növényeket természetem, melyek vidókünk geográfiai helyzetének

leginkább megfelelnek. És csak igen kevés hely jut más vidéki növények próbálgatására. De mind e mellett mégis sikerült már néhány oly növényfajt meghonosítanom, melynek termése nemcsak sikerült, hanem dusan jövedelmez is. Péld:

a) A gabonafélékből »Pringle amerikai diadal zabját« (Priomphe), mely a mi közönséges zabunknál $\frac{1}{4}$ -el bizonyosan jobban fizet.

b) Takarmány gyarapítására, az eddig, mondhatni ismeretlen, takarmányrépát (Oberndorfi mamuth) és mázsás tököt; melyből egy 65 kg-ot nyomott. — A fűnemű takarmány javítására a luczernát, lóherét és bükkönyt.

c) Konyhakerti növények közül a Mauthner-féle óriási káposztát, többféle ugorka, paprika, paradicsom, stb. fajokat, melyek ma vidékünkön valóságos csodapéldányokat tüntetnek fel, a régi silány fajokhoz képest.

d) Ugyanily okoskodással fogtam faiskolámhoz is. — Oly fajokat hoztam és szaporítottam, melyek a vidéknek és keresettségnek leginkább megfelelnek. S mivel ma már igen szép néhány oltvány díszíti kertemet, nem ritkán csudálkoznak az arra menők, s kérnek tőlem nemesített fákat. — Különösen mióta látják, hogy első évi oltásaim mily sikerült gyümölcsöt hoznak. Sőt többre is mentünk, mert maguk az emberek is kezdenek oltogatni, vagy gyermekeik által oltatnak, hol az nem lehet, ott engem kérnek fel, hogy oltsak be nekik néhány fát.

Most pedig alig várom az eperfakertítés megerősödését, hogy a selyemtnnyésztéssel tehessek kísérletet, mert nálunk ugyanis a méhtenyésztés a május és júniusi sok esőzés miatt igen ritkán sikerül, de jutányos haszonnal sohasem jár. — Épp azért méhházamban is csak 4 kas méh van.

A fentebbiekben leirt iskolakertecském általános leírását még azzal akarom megtoldani, hogy nem csupán a jó fajok beszerzésén alapszik a sikeres kertészkedés, hanem a talaj szükségyszerű megmivelésén is. — Azért különös figyelmet fordítok a növényfajok elvetésénél a talajnemek és ezek mikénti elkészítésére. Mert csakis így várhatok szép eredményt.

Mivel pedig ez alkalommal »iskolakertről« van szó, talán nem lesz helytelen felemlítenem, hogy mindent mit kertemben teszek, iskolásgyermekeim segítségével. Megmagyarázván nekik minden előforduló dolgot okaival és következményeivel, péld. trágyázást, ásást, a talaj tulajdonságait, sorbavetést stb. Igaz, hogy ez nem minden szülőnek esik inyére, mert egyesek azt hiszik, hogy a tanító csupán saját céljára használja növendékeit. Éppen azért igen sok kellemetlenséggel jár, mint addig a kertészet tanítása, míg a

tanító ez irányu felsőbb támogatásban nem részesül, vagy magok a gyermekek nem lesznek képesek szüleiknek megmagyarázni, miként nézetük téves, de a tanító működése üdvös.
Déznán, 1887. évi márczius 12-én.

Bucsy Mihály,
tanító.

A méhek államalkata.

(Politika.)

A tanítás — amint azt minden tanító tudja — csak akkor megragadja állandóan a gyermek lelkét, ha vonzó. A tantárgyak között pedig a természetrajz az, melyet a legvonzóbban lehet előadni. Így péld. az állatok életében sok oly jellemző vonást találunk mely az emberi ész és cselekvéshez nagyon közel áll. Az ilyen jellemzések megragadják a gyermek lelkét s felébresztik a finom érzetet, mely az állatok iránti kiméletet szüli. Azért adjuk e helyen egy jeles méhésztollából eredt dolgozatot.

* * *

Ha egy méhkast. összehasonlítva az emberi államokkal, vizsgálódásunk tárgyává teszünk, első pillanatra azt kellene gondolnunk, hogy annak államszerű szervezete absolut monarchiához hasonlít. Az összes népség felett egy legkitünőbb egyént: a királynőt találjuk, ez a legnagyobb megkülönböztetésben részesül, élete közös erővel oltalmaztatik, a lét gondjaitól minden tekintetben fel van mentve; de a mi leginkább absolutismusnak tünik fel, az az, hogy minden tevékenység egyedül az ő parancsai szerint látszik kifejtetni; úgy látszik, hogy ő akaratának kivitelében soha a többi méhek által nem gátoltatik, tehát kisdud birodalmában semmiféle korlátoknak alávetve nincsen; szóval ellátva lenni látszik azon kellekekkel és előnyökkel, melyek az absolut egyeduralom fogalmába tartoznak.

De ez mind csak külszin, mert ha alaposabban megfigyeljük a dolgot, lehetetlen észre nem vennünk, hogy itt mindenről előbb lehet szó, mint absolut monarchiáról.

Az tagadhatatlan, hogy a méhállam monarchikus jelleget mutat, miután csak egy legfőbb van benne, kiben a többiek mint-

egy összesítve vannak; e legfőbb méh az anya, mint az egész törzsnek kiindulás pontja és az egész állam létezésének első feltétele.

Azon hatalom azonban, melylyel egy absolut monarchianak önkényszerű fellépése összekötve lenni szokott, a méhkirálynőnél korántsem található, ő ezt csak látszólag birtokolja, parancsolásra és önkényes uralkodásra képesítve nincs és ama számos előny, melyek az anyaméhnek egy kasban osztályrészül jutnak, nem hatalmának, hanem szükséges voltának kifolyásai s mindazon védelem tisztelet s rendkívüli ragaszkodás, melyet ő ugynevezett alattvalói részéről élvez, nem fejedelmi állása folytán adatik neki, hanem azért, mert a méheknek természeti ösztöne megtanítja őket arra, miszerint a királynőt, mint a törzs existenciájának fő feltételét, minden kitelhető előnyökben részesítsék.

Hogy ez így van és nem másképen, arra több érvet lehet felhozni. Látuk például, hogy még tényleg szereplő anyát minden kedvezmény megilleti, addig gyermekeivel a kibuvó félben levő vagy kibuvott fiatal királynőkkel a méhek gyakran kegyetlenül és minden alattvalói tisztelet nélkül járnak el, ha nincs rájuk szükség mint feleslegeseket egyszerűen megölik és minden temetési ceremónia nélkül a kasból kilökik. — A rajzáskor is látni, hogy nem a királynő parancsol méheinek, hanem ellenkezőleg; ugyanis tapasztalt méhészek állítása szerint a rajzó méhek mintegy kényszerítik az anyát, hogy az általuk kiszemelt helyre telepedjék, ők t. i. az illető hely felé tódulnak és áramlatukkal az anyát is odavezetik nem egyszer észlelhető az is, hogy az anya a raj megszállása után jó ki kaptából és a már fűrtben csüggő rajhoz siet. — Ha esetleg valamely királynő idegen kasba téved, daczára fejedelmi voltának, irgalom nélkül megölik, a mi újabb bizonyíték amellet, hogy a méhek az anya iránt nem alattvalói, hanem csak gyermeki tiszteletet ismernek, tehát nálunk az alárendeltségi viszony szentesítve nincs. — Néha megtörténik, hogy valamely néptörzs eddigi kasát, mint méhraj, elhagyja és abból az utolsó szálig kivonul; itt is kétségtelen, hogy nem a királynő kezdeményezi a szökést, mert hiszen ő éhséget nem szenvedett, hanem a méhek, melyeket a lét-fentartás ösztöne ezen kivonulásra indított. A petezés mérve és neme is a méhektől függ, ők határozzák meg, hogy mily terjede-

lemben épüljenek új lépek és mily arányban álljon a here-költés a dolgozósejtekhez, tehát a királynő e szerint kénytelen pertézési tevékenységét szabályozni.

Azt tehát nem nehéz deducálni, hogy a méhkirálynő egy francia boumot alkalmazása szerint (Le roi régne mais il ne gouverne pas) csak névleg gyakorolja az uralmat, miért is a méhállamot leginkább lehetne hasonlítani demokratikus alapokon nyugvó monarchiához.

Dr. Fényes Kálmán.

TÁRCZA.

Jahn Frigyes Lajos.*)

„Frisch, frei, fröhlich, fromm!“

Jahn F. L. született 1778. augusztus hó 11-én Pringnizben Lanz nevű falucskában, atyja lelkész volt. Jahn három országban volt otthon: Poroszországban, Mecklenburgban és Hannoverában; Németországról nem volt más fogalma, csak mintha az összes német államok Németország sík mezején feküdnének. Ő már korán kezdett rajongani a német egységért. Azért később mégis kellett lakolnia Kolbergben az ő eszméjeért. S midőn itten egyszer az »Eugob. Allg. Zeitung«-ból olvassa, hogy az ő tana Németország eszméjére veszélyes, alig volt képes örömét kifejezni afölött, hogy neki azon szerencse jutott osztályrészül hazája érdekeiért szenvedhetni.

Édes atyjának különös nézetei valának fia nevelését illetőleg; más gyermekekkel nem engedett neki játszani, hanem csak felnőttekkel és pedig a leglazabb modorban. Vén katonák, kik közül az egyik még XII. Károly alatt Stralsund elleni ostromban — a hétéves háboruban — vett részt, voltak játszó társai. Azon huszároktól, kik a faluban állomásoztak, tanulta a lovaglást, egy grönlanditól az úszást, a madarak megfigyeléséből a szaladást. A mászást a majmoktól tanulta meg, melyeket a mecklenburgi hercegi kéjvárbán látott. S így már jókor összeszedte a tornászat elemeit;

*) Az »Iskolakert« fel akarja karolni mindazt, ami a nép és gyermekének egészségi, jóléti és szellemi javait előmozdítja. Minthogy a tornászat az iskolakertészettel nagyon szoros viszonyban áll, azt hisszük, hogy kartársainknak némi szolgálatot teszünk, ha a tornászat nagy mesterének, Jahn F. Lajosnak, életrajzát adjuk.

a későbbi tartómenetek, versenygyaloglásokra (Dauergänge) is csakhamar akadtak vállalkozók, ti i. falujának dugárusai (Schwärzer.) S ezekkel járt ő Mecklenburgba, s ha kerülni kellett, az uttal ő mindjárt volt tisztában.

Esténkint az alkonyat óráiban atyja ölében ülven, hallgatta ennek történelmi elbeszéléseit, ki különösen Hannibal, Nagy Sándorról és az őskor nagy és nemes hatalmasairól beszélt. Az atyja nagyon jókor beoltotta kebelébe a jog és jogtalanság mély és megsemmisíthetlen érzetét.

Az öreg Jahn azt akarta, hogy fiából hirneves ember váljék, s azért feladta őt a salzwedeli tanodába. A fiu keblében valami titokteljes érzet honolt, melyet azonban elárult, midőn egyszer a katedréről nézte, amint a poroszok és hannoverek egymásközt veszekedtek, s aztán tanítójának mondta, hogy magát Zeushoz hasonlítja, ki a görögök és trójaiak közötti csatákat nézte.

A salzwedeli tanodában tanuló társaival folytonos ökölviadatok között három évig tartott ki, honnan aztán Berlinbe Gedickéhoz a »barna klastromba« ment. Itt azonban csakhamar pénz-zavarba jutván, csak félévig tartózkodhatott Berlinben annál is inkább, mert a vizsgálaton a leggyalázatosabb osztályzatot nyerte. Azért tehát 1795-ben Berlint elhagyva, elindult »világot próbálni.« Állítólag kalapját vízbe dobta, alkalmasint avval a szándékkal, hogy gondolják, hogy a vízbe ugrott. Midőn kalapját megtalálták s atyjának hírül vitték, ez erősen hitte, hogy fia a vízben halálát lelte; azonban a szerencsétlen tanuló bejárta Németországot, hogy annak képével megismerkedjék.

Életének ezen tévedését soha sem derítette fel. 1796-ban husvétkor érettségi bizonyítvánnyal ellátva lépett a hallei egyetembe. Itt híven élt azon szavaknak, melyeket magamagának egy lapra feljegyzett, t. i.; »A főiskolai évek a leendő tudós vándorévei. Itt a tanulónak nem szabad elzárkóznia, hanem nyilvánosságban, friss levegőben és világosságban kell felnőnie. Önekie tetszése szerint kell a tárgyakat választania, öneki nem szabad csupán bizonyos társaskörre szoritkoznia, hogy aztán annyira beleélje magát ebbe, hogy később sehol se érezze magát jól, s hogy a nyilvános élet valódi ténykedés terére kiléphessen, ügygyel-bajjal új életet élni tanuljon.«

Tanárai közül legnagyobb jótevői voltak: Forster, Krause, Sprengel és Eberhard Wolf A. G., kinek növeldejében vala, nagyon dicsérte nyelvészeti képességét. Mint tanuló tanított egy árvaházban. Atyja óhajtása szerint kellett volna theológiát hallgatnia; hanem Jahnunknak akármi inkább tetszett a theológiánál, s azért is nemsokára félrelökte a theologia^{us} szent könyveit. Az egyetemi előadásokat itten négy évig szorgalmasan hallgatta. Innen

pedig Greifswaldba ment, hogy az északi nyelveket elsajátíthassa magának. Itten Arndttal és más jeles férfiakkal, kik sok országot láttak, minden nap társalkodott. Ez időből két megjelent irata megemlítendő. Az egyik »A hazafiság előmozdításáról« (Über Beförderung des Patriotismus) czim alatt. Ezen irat azonban nem jelent meg az ő neve alatt, miután a szerzőnevet tíz tallérért bizonyos Höpffnernek eladta (1800). A másik pedig, mely mint első saját neve alatt látta a napvilágot, »Bereicherung des deutschen Sprachschatzes« czim alatt 1806-ban hagyta el a sajtót.

Jahn irói működésénél sokkal vonzóbb az ő élete, melyet hazájának szentelt, midőn látta, hogy már minden oszlopa kidőlt.

Jahnak egyedüli óhajta volt Jenában vagy Göttingában tanárkodhatni, mi azonban sohasem teljesedett be, noha már 1796-ban többször megjelent Jenában. Mindez azonban hiában történt, mert neki magánéletet kellett élnie s vágyait utazásokkal kielégítenie.

Midőn egyszer egyik utazása alkalmával Goslarban egyik barátjánál beszállott, ennek atyjától, ki egy magas hivatalnokkal barátságos összeköttetésben állott, megtudta, hogy a háborúnak okvetlenül ki kell törnie. A francziák iránti roppant gyűlölete nem engedte őt tovább nyugodni, hanem a német hadak közelébe húzódván, mindenáron ott akart nyerni szolgálatot. Egy francia nyelvtant és egy selyemkendőt adott el, hogy képes legyen utját tovább folytatni. Három viharos nap után csakugyan a hegyeken keresztül Nordhausenbe érkezett. Itt az idő ismét kitisztult. Frankenhauseben hallotta már az ágyudörgést, s nemsokára találkozott a menekvő rudolstadt-i herczegnővel, kinek szolgaszemélyzete elbeszélé neki a saalfeldi szerencsétlenséget és a herczeg halálát. »Éppen hozzá akartam menni«, mondja Jahn, »mert a herczeg nagyon derék, nemes és a főuri kevélységet nem ismerő ember volt. Ő becsülte az érdemet, a mely erény a nagyoknál nagyon ritkán szokott előfordulni. A titkára egyetemi tanuló társam volt.«

Jahn most egyenesen a főhadi szállásra indult, hogy ottan ajánlja fel szolgálatait. Azonban francia kém gyanánt elfogatván, csak többszöri kihallgatás után bocsáttatott szabadon, midőn is egyenesen Jenába indult. Jenába épen a nagy csata napján érkezett; még látta a balszárny utolsó erőmegfeszítéseit és a porosz hadsereg tökéletes megvetését. S azért öneki is minden pihenés nélkül kellett a porosz hadak töredékeivel megállás nélkül futnia.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Graszal János ur, az »Iskolakert« volt társszerkesztője, miután saját lapjával, az »Ungarischer Landwirth«-el és hivatalos teendőivel tulságosan el van foglalva, e lap szerkesztésétől visszalépett, Azonban határozottan kijelentette, hogy alkalomszerűleg szakismerteivel a lapot támogatni fogja.

Lapunk juniusi száma, közbejött akadályok miatt csak júliusban jelenhetett meg. Egyszersmind tudatjuk a tisztelt olvasó közönségünkkel, hogy a legközelebbi **hármasszám** csak szeptemberben jelenik meg; miután elháríthatlan ügyem elintézése végett sokszor és bizonytalan időben rövidebb vagy hosszabb utazásokat kell tennem a szünidőben.

Tudomásvétel végett közöljük a tisztelt előfizetőinkkel, hogy az »Iskolakert« nem jelenik meg többé a »Széchenyi irodalmi intézet«-ben. Ennélfogva kérjük a t. közönséget ezután saját nevükre az előfizetéseket beküldeni. Az eddig eszközölt előfizetésekkal a nevezett intézet rendesen beszámolt, s így a felmerülő követelések végett sziveskedjenek ezután egyenesen hozzám fordulni.

Iskolai takarékpénztárak. A nm. vallás és közoktatási miniszter ur körrendeletet intézett a kir. tanfelügyelőségekhez, hogy a mindinkább üdvösnek bizonyuló iskolai takarékpénztárak intézményét mindenütt, ahol még nincs életbe léptetve, első sorban az állami és államilag segélyezett községi népiskolákban, ajánlják az igazgatók és tanítók kiváló figyelmébe és igyekezzenek hatáskörükben minél szélesebb körben leendő megkedveltetését és meghonosodását erkölcsileg támogatni s elősegíteni. — A legtöbb iskolai takarékpénztár a nagyobb vagy kisebb városi népiskolákban jött létre, s csak nagyon csekély számban a falvakon. Oka ennek egyrésztől hogy a falusi gyermeknek eddig nem volt mit betenni a takarékpénztárba, részint pedig távolság vagy alkalmatlan, illetőleg lehetetlen kezelés miatt nem volt hová elhelyezni a kapott krajczárt. Nézetünk szerint a jelenleg folyó mozgalmak következtében a falusi gyermekeknek is nyílik majd alkalom a takarékoskodásra, a mennyiben a létesítendő iskolakertekben, szalma és gyékényfonás, gyógyfüvek szedése, nemkülönben a selyem hernyó-tenyésztés által igen szép összegecskéket megtakaríthatnának. Ezeket az összegecskéket, ott, ahol a postatakarékpénztárak vagy más hasonló pénzügyintézetek távolabb esnek, a községi előjárásának kellene elfogadni kamatoztatás végett; s így az ország legrejtettebb szögletében is lehetne iskolai takarékpénztárt létre hozni.

Néptanítók díjazása. Méltányolva azon jelentékeny befolyást, melyet a hivatásukat egész terjedelmében felfogó néptanítók a gazdasági ismeretek terjesztésében és ezáltal a kisgazdák anyagi jólétének emelésére teljes ügybuzgalmuk kifejtése által gyakorolhatnak, a néptanítók ez irányban való működésének és buzgalmuk serkentésének céljából az abauj-tornamegyei gazd. egyesület a mezőgazdálkodás egyik vagy másik ágában, haszon-, gyümölcskertészet, méhészet terén sikerrel és a kisgazdáknek például szolgáló módon működő, vagy ilyenmü ismereteknek a kisgazdák között való terjesztésében sikerrel fáradozó néptanítókat díjazás által kitüntetni elhatározta, mely célra 10 drb. tizfrankos aranyból álló, a f. évben Tornán tartandó vándorgyűlés alkalmával kiadandó díjak tűzettek ki. — Felhivatnak tehát az Abauj-Tornamegye területén lakó néptanítók, miszerint ezen díjak iránti kérelmüket, arra való igényüket megállapító bizonylatokkal felszerelve, legkésőbb szept. 1-éig az abauj-tornamegyei gazd. egyesülethez, vagy Lakatos Miklós főszolgabíró urhoz Tornán nyujtsák be.

IRODALOM.

— **Uj szaklap** jelent meg »Rózsa-Ujság« czimen, mely hivatva lesz első sorban ama kapocs képviselésére, mely a magyar rózsatenyésztőket és rózsakedvelőket összetartani szándékozik. A Rózsa-Ujság előfizetési díja egy évre 2 forint o, é., mely félevenkint 1 frtjával elfogadtatik. Az összeg postautalványon a szerkesztőhöz küldendő be. — Szerkeszti és kiadja Dr. Kaufmann Ernő, Pécs-Szabolcson, Baranyamegyében.

Kiadói üzenet.

Azon ig. t. megrendelő urakat, kik a lap árával eddig hátralékban vannak, tiszteletteljesen kérjük, sziveskedjenek azt postafordultával a kiadóhivatalba megküldeni.

Nyomatott Muskát Miksa kövnyomdájában Aradon, 1887.

AZ
ISKOLAKERET.

A NÉPISKOLAI TANÜGY

REFORMJÁT CZÉLZÓ

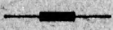
H A V I K Ö Z L Ö N Y .

SZERKESZTI ÉS KIADJA:

HORVÁTH JÓZSEF.

JUNIUS HAVI SZÁM.

Előfizetési ára egész évre 1 frt 20 kr., félévre 65 kr.

MEGJELEN HAVONKINT EGYSZER.

NYOMATOTT MUSKÁT MIKSÁNÁL ARADON.